

УДК 37.07:[005:001.895]

ПЕТРО ВОРОНА

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

Полтавська обласна рада

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИМИ ПРОЕКТАМИ У ЗМІСТІ ПІДГОТОВКИ МЕНЕДЖЕРА ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті автор, провідний викладач магістратури зі спеціальності «Управління проектами», розкриває сутність інвестиційної діяльності як одного з найважливіших аспектів функціонування організацій. Розглянуто етапи підготовки інвестиційних проектів та методологічні особливості їхньої реалізації. Досліджено основні напрямки та елементи управління інвестиційним проектом, в т.ч. оцінка комерційної, бюджетної і економічної ефективності проекту. Особлива увага приділена управлінню ризиками реалізації проектів. Аргументується необхідність зазначених знань для майбутніх менеджерів проектної діяльності.

***Ключові слова:** менеджер проектної діяльності, професійна підготовка менеджера проектів, інвестиції, інвестиційна діяльність, інвестиційний проект, інвестиційний клімат, інвестиційна програма, етапи підготовки інвестиційного проекту, ризики, бюджетний ефект.*

Актуальність теми. Питання реформування економіки України з планового типу ведення господарства на ринкові умови, формування мережі комунальних установ, що спроможні надавати якісні та помірні по ціні послуги, оздоровлення соціальної сфери в т.ч. закладів освіти, культури, спорту та медицини не можливе без процесів інвестування. Інвестиційна діяльність базується на поетапному виконання величезної кількості інвестиційних, а часто одночасно й інноваційних проектів у всіх без винятку сферах господарювання, як виробничих так і невиробничих. Проведення у країні реформ, як у економіці та і в політичній системі країни не можливе без залучення інвестицій на основі інноваційної діяльності або ж врахування вже набутого зарубіжного досвіду. Тому питання інвестиційної діяльності, підготовки фахівців, що можуть не лише управляти проектами а й бути їх авторами – є досить актуальним для молодшої української держави.

Актуальність теми підтверджується й зростанням потреби у професійних фахівцях з проектного менеджменту, підготовка яких є одним з напрямків діяльності Полтавського національного педагогічного університету ім. В. Г. Короленка – адже проектний підхід до кожного роду практичної діяльності у світі вже давно є переважаючим.

Аналіз останніх досліджень. Проблеми управління інвестиційною діяльністю, створення сприятливого інвестиційного клімату в країні та регіонах, залучення інвестиційного капіталу в економіку України, політичні аспекти цього процесу досліджували вітчизняні та зарубіжні учені, зокрема І. Абрамович, В. Беренс, Л. Борщ, А. Гальчинський, В. Геєц, П. Самуельсон, Я. Хонко, І. Бланк, А. Діброва, І. Дорош, М. Кісіль, М. Коденська, О. Мертенс, А. Нешитой, А. Пересада, Г. Підлісецький, П. Рогожин, П. Саблук, В. Савчук, О. Старіков, Т. Хачатуров, В. Шевчук та інші. Однак, незважаючи на багатоаспектність наукових досліджень, питання інвестиційного процесу, інвестиційного клімату, джерел фінансування й напрямів активізації інвестиційної діяльності в країні вимагають постійного дослідження проблем, пов'язаних з залученням внутрішніх та зовнішніх інвестицій в країну та з самою реалізацією інвестиційних проектів [1].

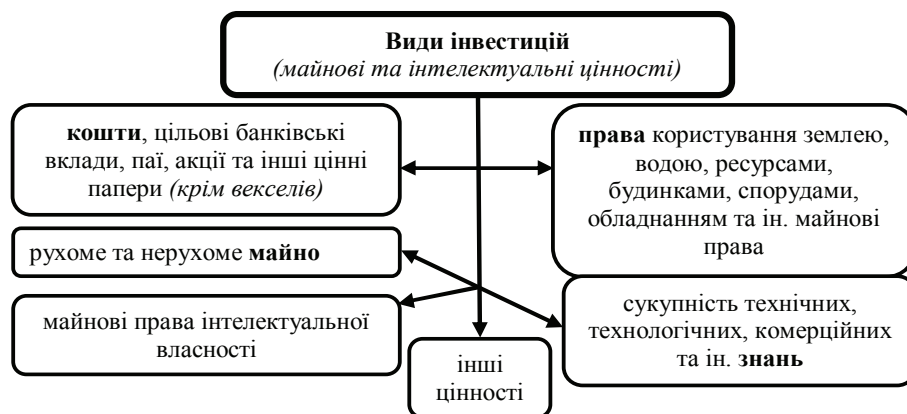
Метою даної статті є дослідження методології управління інвестиційною діяльністю, особливо реалізацією інвестиційних проектів в Україні; визначення основних шляхів підвищення ефективності управління інвестиційною діяльністю в Україні, враховуючи наявний інтелектуальний потенціал та можливості його реалізації.

Виклад основного матеріалу. Інвестиційна діяльність (ІД) належить до найбільш важливих аспектів функціонування будь-якої комерційної та іншої (державного чи комунального підприємства) організацій, а якщо говорити про публічне управління, то вона є основою прогресивних системних поступальних змін в соціально-економічному розвитку з позитивними політичними результатами. ІД та інвестиційні проекти (ІП) закладають в підвалини планування розвитку економіки кожної країни, окремих регіонів, територіальних громад (в т.ч. об'єднаних) та підприємств. В економічній та іншій науковій літературі немає єдиного визначення інвестицій, існують різні підходи до розкриття змісту цієї дефініції. Найчастіше «інвестиції визначають, грошові засоби, цінні папери, цінне майно, в тому числі майнові права, інші права, що мають грошову оцінку, ті що вкладаються в об'єкти підприємницької або (чи) другої діяльності з метою отримання прибутку і (чи) досягнення іншого другого корисного ефекту.

Щоб дати більш чітке визначення інвестиційної діяльності, звернемось до Закону України «Про інвестиційну діяльність», який був прийнятий Верховною радою України ще 18 вересня 1991 року, 28 разів парламент вносив зміни до нього (останній раз 15 квітня 2014 року) [3]. Цей закон дає чітке визначення дефініції «інвестиція», «інвестиційна діяльність» та «інвестиційний проект».

«Інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (доход) або досягається соціальний ефект» (ст. 1 ЗУ). Такі види майнових та інтелектуальних цінностей теж перелічені у Законі України «Про інвестиційну діяльність» (мал. 1) :

«Інвестиційною діяльністю є сукупність практичних дій громадян, юридичних осіб і держави щодо реалізації інвестицій». Інвестиційна діяльність реалізується на основі : інвестування, здійснюваного громадянами, недержавними підприємствами, господарськими асоціаціями, спілками і товариствами, а також громадськими і релігійними організаціями, іншими юридичними особами, заснованими на колективній власності; державного інвестування; інвестування, здійснюваного органами місцевого самоврядування; іноземного інвестування, здійснюваного іноземними громадянами, юридичними особами та державами; спільного інвестування, здійснюваного громадянами та юридичними особами країни та іноземних держав.

Мал.1. Види майнових та інтелектуальних цінностей, що є інвестиціями [3]

«Інвестиційний проект – це сукупність цілеспрямованих організаційно-правових, управлінських, аналітичних, фінансових та інженерно-технічних заходів, які здійснюються суб'єктами інвестиційної діяльності та оформлені у вигляді планово-розрахункових документів, необхідних та достатніх для обґрунтування, організації та управління роботами з реалізації проекту. Розробленню інвестиційного проекту може передувати розроблення проектної (інвестиційної) пропозиції. Проектна (інвестиційна) пропозиція – це результат техніко-економічного дослідження інвестиційних можливостей, на підставі яких приймається рішення про реалізацію інвестиційного проекту, оформлений у вигляді пропозиції щодо ініціювання інвестиційного проекту. Розроблення проектної (інвестиційної) пропозиції є одним з етапів розроблення інвестиційного проекту» [3].

Поняття «інвестиції» володіє рядом характеристик, що формує її сутність. Не дивлячись на присутність багатьох різноманітних підходів до розкриття змісту «інвестиції», більшість науковців розглядають «інвестиції» як економічну категорію. Це означає, що інвестиції є об'єктом економічного управління на мікро та макrorівнях. Сутність інвестицій пов'язана з протіканням економічних процесів у часі та просторі [6, с.5].

Інвестиції є найбільш активною формою залучення збережень суспільства в економічний процес. Це означає, що із всього виробленого в країні валового внутрішнього продукту одна частина споживається, а друга зберігається, накопичується. Тільки шляхом інвестування заощадження включаються у економічний процес [2, с. 12]. Прийнято виокремлювати наступні види інвестицій: інвестиції у фінансові активи (фінансові вклади), інвестиції у основний капітал (у машини, обладнання, приміщення тощо), інвестиції у запаси та інвестиції в нематеріальні активи.

Інвестиції виступають у якості цільового вкладення капіталу. Метою інвестиції є досягнення певного результату, ефекту, який носить як економічний так і неекономічний характер (соціальний, політичний, екологічний тощо.). Інвестиції пов'язані з купівлею капіталу та інвестиційних товарів. Ціна на інвестиційні товари та інструменти формується з врахуванням їх інвестиційної привабливості під дією попиту та пропозиції [2, с. 16].

Виділяють наступні інституційні риси інвестицій:

у всіх випадках інвестиції мають за мету отримання певних економічних переваг (прибуток, дохід, економічні блага, інших корисних ефектів);

той, хто здійснює інвестування, готовий ради цих благ відмовитися від поточного споживання певних ресурсів;

так як результат передбачається отримати у майбутньому, процес інвестування протікає в умовах ризику і невизначеності.

Практична реалізація інвестицій здійснюється на основі інвестиційних програм. Для реалізації інвестиційної програми підприємство чи державний (самоврядний) орган створює інвестиційний проект (ІП), в якому обґрунтовується економічна доцільність, об'єм і терміни здійснення капітальних вкладень суб'єктів ІД. Іншими словами, ІП являє собою набір практичних дій по здійсненню інвестиційних вкладень і по досягненню окреслених фінансових, виробничих та соціальних результатів.

В залежності від мети реалізації ІП, виокремлюють виробничі, науково-технічні, комерційні, фінансові і соціально економічні проекти. Реалізуючи ІП, компанія намагається досягти накреслені цілі, що дозволяють їй добитися стабільності та стійкості, конкурентоспроможності, позитивної репутації у клієнтів та у суспільстві, що сприятимуть її розквіту як на ринку так і в галузевому середовищі. Підготовка ІП – складний процес, що вимагає аналізу, великих обчислень та розрахунків, підготовки багатьох документів, в т. ч. для органів державного управління, оскільки держава визначає певний порядок розробки і установлення стандартів що забезпечують безпечну і ефективну реалізацію проекту. Процес підготовки ІП складається з послідовних етапів, кожний із яких включає у себе ряд кроків, необхідних для досягнення бажаного результату для інвестора. Етапи визначають життєвий цикл ІП це

проміжок часу між моментом появи ІІІ і моментом його реалізації і вони залежать як від соціально-економічних, так і організаційно-технічних факторів. На кожному етапі здійснюють певні специфічні підходи до управління ІІІ.

В життєвому циклі ІІІ можна виділити кілька відносно самостійних етапів [5, с. 102-107]. Підготовчий етап інвестиційного циклу як перша стадія інвестиційного проектування передбачає проведення наступних робіт: вибір перспективного регіонального ринку, проведення маркетингового дослідження, попереднє обґрунтування інвестиційного задуму, оцінка передбачуваного об'єму інвестицій, оцінка можливих джерел фінансування проекту, попередній відбір організацій, здатних реалізувати проект тощо.

Протяжність підготовчого етапу залежить від інвестора, але обумовлена вона привабливістю інвестиційного клімату у країні (регіоні, районі, територіальній громаді), котрий формується зусиллями владних та підприємницьких структур, а також за участі громадського сектора суспільства. На цей етап, на думку фахівців, приходиться від 3% до 8% затрат [4, с.104-112].

Проектно-організаційний етап інвестиційного циклу є найскладнішим. Через велику кількість організацій, що приймають участь в розробці і погодженні проекту, багатоступеневості погоджувальних процедур процес отримання офіційного дозволу на реалізацію проекту виявляється достатньо працездатним.

Перш за все необхідно підібрати земельну ділянку для будівництва об'єкта, який би відповідав вимогам кампанії по географії розміщення (врахував всі бажання по зручності) і отримати погодження органу місцевого самоврядування на розміщення на ньому запланованого підприємства. Потім проводять інженерно-геологічні, екологічні, кліматичні та ряд інших досліджень з метою визначення придатності ділянки для використання за цільовим призначенням. Обов'язково вивчають думку громадськості про доцільність будівництва об'єкту на обраній ділянці. В разі отримання позитивних висновків з перелічених вище питань, можна приступати до розробки техніко-економічного обґрунтування (ТЕО).

Підготовлене ТЕО, після погодження проектних рішень з наглядовими та адміністративними органами, повинно пройти державну експертизу, в т.ч. і екологічну. На цьому етапі витрачається до 20% засобів від загальної вартості проекту.

Етап власне будівництва (реконструкції) об'єкта (підприємства) і запуск в експлуатацію – ІІІ етап інвестиційного циклу. На цьому етапі проводяться аналіз ринку будівельних послуг і переговори з потенційними підрядчиками виконання робіт по будівництву, тендерні торги, організація будівельного виробництва, будівничо-монтажні та пусконаладжувальні роботи, передача в експлуатацію завершеного будівництва державній приймальній комісії. Це найзатратніший етап циклу – на нього приходиться до 72% загальної вартості ІІІ (60% – на будівельно-монтажні роботи і закупівлю обладнання, а 12 % - на пусконаладжувальні роботи та введення в експлуатацію).

Часто інвестори виділяють ще етап виробничої діяльності і моніторингу економічних показників, так як для них ІІІ закінчується не запуском об'єкта в експлуатацію, а досягненням тих економічних показників, ради яких цей ІІІ і планувався.

Загальна часова тривалість інвестиційного циклу є важливим показником ефективності інвестицій. Вона не лише визначає період їх окупності, але й свідчить про зміни соціально-економічної ситуації в регіоні, так як введення в дію об'єкта пов'язано з отриманням нових робочих місць, розвитком соціальної інфраструктури, додатковим надходженням податків і зборів до бюджетів різних рівнів (політичний і суспільний ефекти).

Отже, максимальне скорочення інвестиційного циклу має стати основною метою спільної роботи всіх учасників ІІІ – від інвестора до органів влади місцевого самоврядування та контролюючих органів державної влади в регіоні, тому що це має

вище згаданий суспільно-політичний ефект.

Важливим елементом управління ІП є оцінка комерційної, бюджетної і економічної ефективності проекту. Розрізняють наступні показники ефективності ІП:

показники комерційної (фінансової) ефективності, що враховують фінансові наслідки реалізації проекту для його безпосередніх учасників;

показники бюджетної ефективності, що відображають фінансові наслідки здійснення ІП для республіканського, регіонального, районного бюджету чи бюджету конкретної територіальної громади;

показники економічної ефективності, що враховують затрати і результати, що пов'язані з реалізацією ІП та виходять за межі прямих фінансових інтересів;

учасників ІП, що допускають вартісне вираження.

Для великомасштабних ІП рекомендують обов'язково оцінювати економічну ефективність [5, с.117]. Комерційна ефективність (фінансове обґрунтування) ІП визначається співвідношенням фінансових затрат і результатів, що забезпечують необхідну норму прибутковості. Комерційна ефективність може розраховуватись як для ІП в цілому, так і для окремих учасників з врахуванням їх внесків. При цьому у якості відображення ефекту на 1-му кроці виступає потік реальних грошей.

При здійсненні ІП виділяються три види діяльності: інвестиційна, операційна, фінансова. В рамках кожної з них відбувається притік і відтік грошей. З метою аналізу комерційної ефективності можуть визначатись також: терміни повного погашення заборгованості; доля учасника в загальному об'ємі інвестицій [4, с. 109].

Показники бюджетної ефективності відображають вплив результатів здійснення ІП на прибутки і витрати відповідного (республіканського, регіонального чи місцевого) бюджету. Основним показником бюджетної ефективності, що використовується для обґрунтування передбачених в ІП заходів державної чи регіональної підтримки, є бюджетний ефект.

При розрахунку показників економічної ефективності на рівні національного господарства в склад результатів ІП включають (у вартісному виразі):

кінцеві виробничі результати;

соціальні та економічні результати, пораховані, виходячи із спільної дії всіх учасників ІП на здоров'я мешканців, соціальну й екологічну обстановку у регіонах;

прямі фінансові результати;

кредити і займи іноземних держав, банків та фірм, надходження від митних зборів тощо.

Слід враховувати також непрямі фінансові результати здійснення ІП: зміни у прибутках сторонніх організацій і громадян, ринкову вартість земельних ділянок, приміщення та інше майно. Соціальні, екологічні, політичні та інші результати, що не піддаються вартісній оцінці, розглядаються як додаткові показники економічної ефективності і враховуються при прийнятті рішень про реалізацію ІП.

Оцінка майбутніх затрат і результатів при визначенні ефективності ІП здійснюється в межах розрахункового періоду, протяжність якого приймається з врахуванням:

часу створення, експлуатації і (при необхідності) ліквідації об'єкта;

середньозваженого нормативного терміну служби основного технологічного обладнання;

досягнення заданих характеристик прибутку (величини і (або) норми прибутку тощо);

вимог інвестора.

При оцінці ефективності ІП порівняння значень різночасових показників повинно здійснюватись шляхом приведення (дисконтування) їх до цінностей на початковому періоді [4, с. 110].

Основні напрямки управління ІП включають (мал. 2):

управління предметною областю ІП;

управління якістю, часом, вартістю, ризиком, персоналом;

управління контрактами і забезпечення проєктів;
управління взаємодіями та інформаційними зв'язками.

Метою управління ІП також являється недопущення незапланованих витрат, управління змінами, дотримання термінів виконання робіт і їх професійний контроль з точки зору відповідності економічним цілям інвестора і поточній ринковій ситуації.

Мал.2 Основні напрями управління ІП

Важливу роль в управлінні ІП відводиться оцінці ризиків і певних можливостей їх мінімізації. Існує багато проєктних ризиків, тому необхідно враховувати специфіку діяльності і галузь інвестування засобів, проводити постійний аналіз внутрішньої і зовнішньої ситуації компанії з метою мінімізації можливих втрат. Інвестори повинні вживати заходів, що дозволяють управляти ризиками. Управління ризиками передбачає:

- визначення факторів ризиків;
- оцінка і аналіз факторів ризику (кількісний і якісний);
- планування заходів по зменшенню ризиків і ліквідації наслідків від подій, які можуть наступати в результаті реалізації ризиків;
- вибір методів управління ризиками і послідовності їх використання;
- накопичення і обробка інформації про ризикові ситуації і наслідки виявлення ризиків;

контроль дій по управлінню ризиками, а також вироблення рекомендацій для врахування отриманого досвіду у майбутньому [4,с. 111].

Аналіз ризиків повинен бути не окремим етапом проєктної діяльності, а її постійною функцією, присутньою на всіх фазах життєвого циклу проєкту. Дослідження проєктних ризиків включає якісний (отримання даних) і кількісний аналіз (числове визначення величин ризиків). Кінцева мета аналізу ризиків проєкту полягає якраз в розробці заходів, які б дозволяли знизити ризик ІП, а також у врахуванні супроводжуваних їх витрат. Відповідно, прийняттю кожного антиризикового рішення (страхування, розподілення ризиків, резервування засобів, накопичення додаткової корисної інформації) передують аналіз. Тож мова йде про створення системи організаційно-економічних стабілізаційних механізмів, що вимагають від учасників

додаткових затрат, розмір яких залежить від умов реалізації проекту, очікувань та інтересів учасників, їх оцінок ступені можливого ризику. Успіх і позитивний результат втілення ІП залежить також від конкурентоспроможності компанії, її прозорості, новизни, здібності освоїти нові ризики і надати необхідні товари і послуги. Важливу роль в успішній реалізації ІП відіграє залучення зовнішніх експертів, здатних оцінити проектні ризики і дати необхідні рекомендації.

Як висновок. Таким чином, для успішної розробки і реалізації інвестиційних проектів необхідна цілісна система управління, яка включає в собі визначені цілі, постановку задач на кожному етапі, аналіз і оцінку ризиків, виявлення шляхів їх мінімізації, організація фінансування, пошук дешевих джерел інвестиційних ресурсів з метою досягнення розрахункової ефективності.

Якість та майстерність реалізації інвестиційних проектів, законодавчий супровід інноваційної діяльності, інноваційна привабливість та відсутність ризиків і політична підтримка їх реалізації є одними з головних складників їх успішності, що, в свою чергу, виступає одним з важливих показників економічного розвитку чи «видужання» підприємства, галузі та й економіки країни загалом. Тому у пострадянський період розвитку України варто особливо відповідально готувати фахівців з інвестиційного, інноваційного та адміністративного/публічного менеджменту, що покликані займатись інноваційними та інвестиційними проектами.

Список використаних джерел

1. Абрамович І. В. Напрями активізації державної політики щодо залучення іноземних інвестицій в економіку України / Абрамович І. В. // Інвестиції: практика та досвід. – 2007. – №1. – С.16 – 19.
2. Бланк І.А. Инвестиционный менеджмент: Учебный курс. - К.: Эльга-Н, Ника Центр, 2002. - 448 с.
3. Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18 вересня 1991 року за № 1560-ХІІ / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1991, N 47, ст.646.
4. Иллаева С.И. Управление инвестиционными проектами. Теория и практика управления: новые подходы. Сб. статей / Моск. гос. унив. им. М. В. Ломоносова. Фак госуд. управления. – Вып. 8. – М.: Изд-во «Университетский гуманитарный лицей», 2007, – 144 с. (с.104–112)
5. Інвестиції: Системний аналіз і управління / Під ред. К.В.Балдіна. – 4-е вид. випр. - М.: Видавничо-торгова корпорація «Дашков і К», 2013 – 288 с.
6. Серов В.М. Инвестиционный менеджмент: Учебное пособие. – М.: ИНФРА – М, 2000 – 272 с.

Стаття надійшла до редакції 14.09.2016 р.

ВОРОНА П.

Полтавский национальный педагогический университет имени В.Г. Короленко
Полтавский областной совет, Украина

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ УПРАВЛЕНИЯ ИНВЕСТИЦИОННЫМИ ПРОЕКТАМИ В СОДЕРЖАНИИ ПОДГОТОВКИ МЕНЕДЖЕРА ПРОЕКТНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

В статье автор, ведущий преподаватель магистратуры по специальности «Управление проектами», раскрывает сущность инвестиционной деятельности как одного из важнейших аспектов функционирования организаций. Рассмотрены этапы подготовки инвестиционных проектов и методологические особенности их реализации.

Исследованы основные направления и элементы управления инвестиционным проектом, в т.ч. оценка коммерческой, бюджетной и экономической эффективности проекта. Отдельное внимание уделено управлению рисками реализации проектов.

Ключевые слова: *инвестиции, инвестиционная деятельность, инвестиционный проект, инвестиционный климат, инвестиционная программа, этапы подготовки инвестиционного проекта, риски, бюджетный эффект.*

VORONA P.

PhD, associate Professor the Department of pedagogical skills and management them. I. A.

Zjazun of PNPJ im. V. G. Korolenko

The Deputy of Poltava regional Council, Ukraine

METHODOLOGICAL PECULIARITIES OF INVESTMENT PROJECT MANAGEMENT IN THE CONTENT OF THE TRAINING MANAGER AND PROJECT ACTIVITIES

The article reveals the essence of investment activity as one of the most important aspects of the functioning of organizations. The stages of preparation of investment projects and methodological peculiarities of their implementation. The basic directions and controls the investment project, including evaluation of commercial, budgetary and economic efficiency of the project. Special attention is given to risk management of projects.

It is noted that for the successful development and implementation of investment projects requires an integrated management system that incorporates the defined goals, setting objectives at each stage of analysis and risk assessment, identify ways to minimize them, the organization funding search for the cheapest sources of investment resources to achieve the estimated effectiveness. The quality and skill of investment projects, legislative support innovation, innovative appeal and lack of risk and political support for their implementation are the main ingredients of their success, which in turn is one of the most important indicators of economic development or "recovery" of the enterprise, industry and the economy in general. Because of post-Soviet Ukraine not particularly responsible preparing specialists in investment, innovation and administration / public management, designed an innovative and investment projects.

Keywords: *investments, investment activity, investment project, investment climate, investment program, stages of preparation of investment project, the risks, the budgetary effect.*